Konsumentverket • KO

Rapport 2014:7

Marknadskontroll av leksakers säkerhet 2012-2013

– i samverkan med Kemikalieinspektionen och Elsäkerhetsverket

2014:7 Marknadskontroll av leksakers säkerhet 2012-2013
Konsumentverket 2014

Ansvarig handläggare: Anna Ekegren

Förord

Kemikalieinspektionen fick under 2011-2014 i uppdrag av regeringen att genomföra en handlingsplan för en *Giftfri vardag*. En del av uppdraget var att samarbeta med andra myndigheter och aktörer. För att utveckla marknadskontroll av farliga ämnen i varor önskade Kemikalieinspektionen utveckla och utöka samarbetet med Konsumentverket. Konsumentverket har sedan många år har bedrivit marknadskontroll av varor enligt bland annat produktsäkerhetslagen och lag om leksakers säkerhet. Inom ramen för handlingsplanen tecknade Kemikalieinspektionen och Konsumentverket ett samarbetsavtal. Samarbetsavtalet innebar att ett gemensamt projekt om leksakers säkerhet skulle drivas under 2012-2013. I detta projekt ingick även Elsäkerhetsverket.

Denna rapport belyser de resultat och erfarenheter Konsumentverket gjort under den myndighetsgemensamma marknadskontrollen av leksakers säkerhet 2012 och 2013. På Konsumentverket har Anna Ekegren och Per-Olov Sjöö främst deltagit i kontrollen. En slutrapport för hela samarbetsprojektet finns i Konsumentverkets diarienummer 2012/554.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 5
Summary 6
1. Inledning 7
1.1 Om Konsumentverket 7
1.2 Bakgrund 7
1.3 Problembeskrivning 7
1.4 Lagstiftning och marknadskontrollansvar 8
1.4.1 Direktivet om leksakers säkerhet (2009/48/EG) 8
1.4.2 Svensk lagstiftning om leksakers säkerhet 9
1.4.3 Konsumentverkets marknadskontrollansvar 9
1.4.4 Lagkrav som kontrollerades 9
2. Metod 11
2.1 Urval och begränsningar 11
2.2 Marknadskontroll 2012: Fokus importörer 11
2.3 Marknadskontroll 2013: Fokus stora distributörer 12
3. Resultat 13
3.1 Marknadskontroll 2012: Fokus importörer 13
3.1.1 Ansvarsroller och rutiner för inköp 13
3.1.2 Konstaterade formella brister 13
3.1.3 Konstaterade säkerhetsbrister 15
3.2 Marknadskontroll 2013: Fokus stora distributörer 16
3.2.1 Ansvarsroller och rutiner för inköp 16
3.2.2 Konstaterade formella brister 17
3.2.3 Säkerhetsbrister på leksaker 18
4. Slutsatser 19
5. Råd till företag 20

Sammanfattning

Konsumentverket har under 2012 och 2013 besökt och kontrollerat 15 företag som tillverkar, importerar eller säljer leksaker. Samtliga besök gjordes tillsammans med Kemikalieinspektionen inom ramen för ett gemensamt projekt om leksakers säkerhet som pågick under 2012-2013. I det projektet ingick även Elsäkerhetsverket.

Den nya lagstiftningen om leksakers säkerhet trädde i kraft 20 juli 2011. Lagstiftningen innebar flera nyheter för näringsidkare. Vid företagsbesöken kontrollerades företagens efterlevnad av lagen genom deras arbete vid inköp av leksaker. Företagens kunskaper och åtgärder för att endast tillhandahålla säkra leksaker och vilka krav man ställde på sina leverantörer varierade.

Av de varuprover som Konsumentverket undersökt var formella brister, enligt den nya lagstiftningen, vanligt förekommande. Konsumentverket konstaterade även säkerhetsbrister som varit reglerade sedan många år tillbaka.

Summary

In 2012 and 2013 the Swedish Consumer Agency visited and checked fifteen companies that manufacture, import or sell toys. All visits were made together with the Swedish Chemicals Agency within a joint project on toy safety that took place during 2012-2013. The project also included the Swedish National Electrical Safety Board.

The new legislation on toy safety came into force on 20 July 2011. The legislation meant several changes for the economic operators. During the visits the companies activities to comply with the legislation were controlled mainly through their work when purchasing toys. The knowledge and activities to provide only safe toys and which requirements they did put on their suppliers varied amongst the companies.

Of the samples of toys the Swedish Consumer Agency examined the most common failure were formal non compliance. The Consumer Agency also found safety deficiencies that have been regulated for many years.

1. Inledning

1.1 Om Konsumentverket

Konsumentverket är en central tillsynsmyndighet för leksakers säkerhet, personlig skyddsutrustning för privat bruk och produktsäkerhet. Enheten för produktsäkerhet kontrollerar företag som tillverkar, importerar och distribuerar varor som tillhandahålls konsumenter. Enheten kontrollerar även säkerheten hos tjänster som tillhandahålls konsumenter. Tillsynen bedrivs med stöd i förordningen om leksakers säkerhet, förordningen om personlig skyddsutrustning för privat bruk samt produktsäkerhetsförordningen. Tillsynen sker vanligtvis i projektform.

1.2 Bakgrund

Den 20 juli 2011 trädde den svenska lagstiftningen, vilken genomför EU-direktivet om leksakers säkerhet (2009/48/EG), i kraft. Lagstiftningen innebar en skärpning av reglerna om leksakers säkerhet, bland annat avseende krav på dokumentation och kemikalieinnehåll i leksaker. När det nya direktivet genomfördes i svensk lagstiftning fördelades ansvaret för marknadskontroll i Sverige mellan Konsumentverket, Kemikalieinspektionen och Elsäkerhetsverket.

Samma år som Kemikalieinspektionen blev marknadskontrollmyndighet för leksaker fick myndigheten i uppdrag av regeringen att ta fram en handlingsplan för en *Giftfri vardag*. I handlingsplanen, som gäller för 2011-2014, ingår bland annat satsningar på en ökad tillsyn av farliga ämnen i varor samt dialoger med näringslivet med syfte att minska riskerna med kemikalier i varor. Med anledning av detta har Kemikalieinspektionen fått särskilda resurser för att samverka med andra myndigheter.

Då ansvaret för marknadskontroll nu delats på tre myndigheter, inleddes en samverkan för att bedriva ett myndighetsgemensamt projekt inriktat på leksaker. Även Elsäkerhetsverket deltog i projektet. I samverkansprojektet genomfördes gemensamma marknadskontroller.

I denna rapport finns Konsumentverkets erfarenheter och resultat från tillsynen. Kemikalieinspektionens resultat redovisas i rapporten ”Kemikalieinspektionens kontroll av leksaker 2012-2013, 6/13” som finns att läsa på Kemikalieinspektionens webbplats.

1.3 Problembeskrivning

Leksaker är en varugrupp som de särskilt skyddsvärda och känsligaste individerna, barnen kommer i stor kontakt med. Små barns beteende gör också att de kan vara mer utsatta än andra grupper då de till exempel utforskar

leksaker genom att suga på dem. Det är därför viktigt att varor som är fokuserad på denna målgrupp inte utgör risker.

Det nya direktivet om leksakers säkerhet skärper kraven på leksaker. Detta genom att förtydliga de olika aktörernas ansvarsroller för leksakers säkerhet, till exempel gällande krav på spårbarhet, ökat krav på dokumentation samt ökade kemikaliekrav.

Konsumentverket har i sin marknadskontroll, sedan den nya lagstiftningen trädde i kraft, noterat att de nya kraven i lagstiftningen är relativt okända hos de ekonomiska aktörer som Konsumentverket varit i kontakt med. Eftersom den nya lagstiftningen bygger på ett EU-direktiv gäller samma regler på hela den europeiska marknaden. Den marknadskontroll Konsumentverket bedriver syftar inte bara till att skydda konsumenternas säkerhet och hälsa, utan också till att säkerställa likvärdiga konkurrensförhållanden mellan företag.

Genom detta projekt önskade Konsumentverket att undersöka hur väl företag uppfyller kraven i den nya lagstiftningen, främst avseende grundkraven för att få sälja leksaker såsom krav på CE-märkning och EG-försäkran om överensstämmelse samt varningar och märkningar.

1.4 Lagstiftning och marknadskontrollansvar

1.4.1 Direktivet om leksakers säkerhet (2009/48/EG)

Det europeiska direktivet om leksakers säkerhet har funnit sedan slutet av 1980-talet och genomfördes i svensk lagstiftning genom lag (1992:1327) om leksakers säkerhet. År 2009 kom ett nytt direktiv om leksakers säkerhet. Gemensamt för de båda direktiven är att de ställer krav på att leksaker ska vara säkra, CE-märkta och vara försedda med korrekta varningar och märkningar.

Det nya direktivet förtydligar vilket ansvar man har för leksakers säkerhet beroende på om man är tillverkare, tillverkarens representant, importör eller distributör. I det nya direktivet ställs även större krav på att leksakers säkerhet ska dokumenteras, bland annat genom säkerhetsbedömningar. Ett nytt viktigt krav är att varje leksak som tillhandahålls ska ha en EG-försäkran om överensstämmelse, för att få säljas. Spårbarhet är ett annat krav som skärpts. Detta innebär att det ska gå att spåra från vilken tillverkare och eventuell importör, som leksaken kommer ifrån. Spårbarheten innebär också att leksaken ska ha en identifieringsmärkning.

En viktig förändring är också de skärpta kraven gällande kemikalier i leksaker, läs mer om detta i Kemikalieinspektionens rapport[1].

[1] ”Kemikalieinspektionens kontroll av leksaker 2012-2013, 6/13”

EU-direktivet om leksakers säkerhet gäller på hela den inre marknaden och är genomfört i varje medlemsstats lagstiftning. Läs mer om genomförandet i svensk lagstiftning nedan.

1.4.2 Svensk lagstiftning om leksakers säkerhet

Det europeiska direktivet om leksakers säkerhet genomfördes i svensk lagstiftning år 2011, genom lag (2011:579) och förordning (2011:703) om leksakers säkerhet samt Konsumentverkets föreskrifter (KOVFS 2011:5), Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) och Elsäkerhetsverkets föreskrifter (ELSÄK-FS 2011:1).

Lagstiftningen genomför de krav som finns i direktivet, vilket innebär att kraven trädde i kraft 2011 i Sverige. Ansvaret för marknadskontroll är delat mellan Konsumentverket, Kemikalieinspektionen och Elsäkerhetsverket.

1.4.3 Konsumentverkets marknadskontrollansvar

Konsumentverket kontrollerar att leksaker är säkra avseende mekaniska och fysikaliska egenskaper samt hygien och radioaktivitet. Konsumentverket kontrollerar även att leksaker är CE-märkta och har korrekta svenska varningar, instruktioner och korrekt säkerhetsinformation, att kontaktuppgifter till tillverkare och importör finns samt att leksaken har spårbarhetsmärkning. Konsumentverket kontrollerar även att den ekonomiska aktören innehar eller kan ta fram relevant dokumentation, som visar att de leksaker som tillhandahålls är säkra, såsom till exempel EG-försäkran om överensstämmelse och den tekniska dokumentationen.

1.4.4 Lagkrav som kontrollerades

I 4 § lagen om leksakers säkerhet, fortsättningsvis leksakslagen, definieras en leksak som en vara som helt eller delvis är utformad eller avsedd för barn under 14 år att leka med. I förarbetena till lagen (prop. 2010/11:65 s. 35) tydliggörs att leksaker är produkter som utformats eller, utifrån dess funktion, storlek och egenskaper, rimligtvis är avsedda som leksaker för barn under 14 år att leka med, oavsett om det är produktens enda syfte eller inte.

För leksaker som riktar sig till barn under 3 år finns särskilda säkerhetskrav[2]. För att avgöra om en leksak riktar sig till barn under 3 år finns ett vägledningsdokument[3] utgivet av Europeiska kommissionens expertgrupp på leksakers säkerhet. Enligt vägledningsdokumentet ska hänsyn tas till bland annat barns psykiska utveckling, i synnerhet deras förmåga till abstraktion, kunskapsnivå och begränsade tålamod. Hänsyn ska även tas till barnets mindre utvecklade

[2] Se SS-EN 71–1:2011+A2:2013 Leksaker- Säkerhetsregler – del 1: Mekaniska och fysikaliska egenskaper, Kapitel 5 Toys intended for children under 36 months.

[3] Guidance document No. 11 on the application of the directive on the safety of toys (88/3778/EEC) Toys intended for children above and under 36 months.

fysiska förmågor när det gäller rörlighet och fingerfärdighet etc. I bedömningen ska även beaktas om barnet kan använda leksaken på avsett sätt före 3 års ålder.

Enligt 7 § leksakslagen får leksaker tillhandahållas på marknaden endast om de uppfyller de krav som uppställs i 9, 10, 12, 14 och 15 §§ leksakslagen och de föreskrifter som har meddelats i anslutning till dessa bestämmelser. Detta innebär bland annat att en leksak endast får tillhandahållas på marknaden om den är säker, CE-märkt och tillverkaren har upprättat teknisk dokumentation samt en EG-försäkran om överensstämmelse för den. Leksaken ska också vara försedd med korrekta varningar.

En ekonomisk aktör (tillverkare, tillverkarens representant, importör eller distributör) får endast släppa ut och tillhandahålla sådana leksaker som överensstämmer med de krav som följer av lagstiftningen. Ansvaret varierar beroende på vilken roll den ekonomiska aktören har för leksaken. Tillverkaren har det största ansvaret, men en importör ska till exempel innan den släpper ut en leksak på marknaden se till att tillverkaren har försett leksaken med korrekt märkning, upprättat föreskriven teknisk dokumentation och EG-försäkran om överensstämmelse. Importören ska även inneha en kopia av EG-försäkran om överensstämmelse och ska kunna få fram den tekniska dokumentationen från tillverkaren. Distributören ska säkerställa att denna kan få fram EG-försäkran om överensstämmelse och den tekniska dokumentationen från sin leverantör om marknadskontrollmyndigheten begär det.

2. Metod

2.1 Urval och begränsningar

Under 2012 var projektets fokus marknadskontroll av företag som huvudsakligen är importörer av leksaker och som säljer vidare till andra företag och inte har egen försäljning direkt till konsumenter. Under 2013 fokuserades kontrollen på stora distributörer av leksaker, vilka levererar direkt till konsument. Valet av företag gjordes utifrån historik i Konsumentverkets, Kemikalieinspektionens och Elsäkerhetsverkets respektive diarier och Tullverkets importstatistik för leksaker.

Varuprover valdes ut hos företagen antingen ensidigt av Konsumentverket eller tillsammans med Kemikalieinspektionen. Dessa var stickprov som speglade ett urval av kraven på leksakers säkerhet såsom CE-märkning, adressmärkning och varningsmärkningar. Urvalet av varuprover var dock inte begränsat till dessa krav. Upptäckte Konsumentverkets representanter vid företagsbesöken leksaker där misstanke fanns att de inte uppfyllde de mekaniska och fysikaliska kraven på leksakers säkerhet, togs även sådana leksaker som varuprov.

2.2 Marknadskontroll 2012: Fokus importörer

9 företag valdes ut och kontaktades för att boka in en tid för att hämta varuprover. Företagen fick sedan ett bekräftelsebrev med mer information. Under maj och juni besökte Konsumentverket och Kemikalieinspektionen företagen för att hämta in varuprover. Hos 2 företag var det inte möjligt att göra besök utan varuprover skickades efter telefonkontakt från det ena företaget. Från det andra var det inte möjligt att ta varuprover. Totalt kontrollerades 50 produkter.

När varuproverna hade inhämtats gjorde Konsumentverket en första bedömning av leksakernas säkerhet och begärde därefter in dokumentation rörande leksakernas säkerhet via en anmodan. Den inskickade dokumentationen granskades sedan av Konsumentverket och diskuteras vid inspektionerna under hösten då inspektionsbesök hos de 9 företagen gjordes gemensamt av Konsumentverket och Kemikalieinspektionen. Vid besöken kontrolleras hur företagen arbetade med frågor rörande leksakers säkerhet som till exempel inköp. Även den dokumentation som skickats in till Konsumentverket diskuterades vid besöket samt vilka åtgärder företagen hade vidtagit eller skulle vidta för de leksaker som hade brister i säkerhet eller dokumentation.

2.3 Marknadskontroll 2013: Fokus stora distributörer

I början av 2013 tog de tre marknadskontrollerande myndigheterna fram ett gemensamt informationsbrev om de nya reglerna om leksakers säkerhet.

Brevet innehöll delvis grundläggande information om krav på leksaker och marknadskontroll, men även information om att en marknadskontroll skulle göras under 2013. Detta brev skickades ut till ca 300 företag, vilka identifierats tillhandahålla leksaker genom urvalsprocessen ovan.

Under våren 2013 valdes 6 stora distributörer av leksaker ut för inspektion av Konsumentverket och Kemikalieinspektionen gemensamt, såsom till exempel butikskedjor för leksaker och nätbutiker. Utförandet denna gång blev lite annorlunda än 2012. Inför besöken begärde Kemikalieinspektionen in varuprover och dokumentation på förhand. Konsumentverket fick ta del av dokumentationen. Besök bokades in och under besöken gick man igenom den inskickade dokumentationen. Företagens rutiner för inköp och hur de såg till att följa gällande regler kontrollerades också. Efter besöken skickade Konsumentverket en anmodan till företaget för eventuell uppföljning av besöket eller avslut av ärendet.

Under hösten 2013 fortsatte Konsumentverket kontrollen av stora distributörer på egen hand. Detta genom att Konsumentverket köpte in ett antal leksaker från företag med stor geografisk spridning i Sverige. Företagen ingår i kedjor inom dagligvaruhandel och sällanköpshandel och är distributörer av leksaker även om de inte har leksaker som sitt huvudområde. Konsumentverket anmodande företagen att skicka in teknisk dokumentation rörande leksakerna. I mitten av november samlade Konsumentverket företagen för att gå igenom gällande regler och brister som Konsumentverket hittat. På dessa möten medverkade även Kemikalieinspektionen och Elsäkerhetsverket.

3. Resultat

Konsumentverkets fokus i de två marknadskontrollerna har varit att undersöka hur väl företag uppfyller och känner till kraven i den nya lagstiftningen. Konsumentverket valde att undersöka hur företagen arbetade med rutiner för inköp samt om leksakerna uppfyllde grundkraven för att få säljas på marknaden, bland annat att leksakerna var CE-märkta samt hade en EG-försäkran om överensstämmelse. Konsumentverket valde också att kontrollera om leksakernas märkning uppfyllde det nya direktivets krav på märkning med adress samt varningsmärkningar. Utöver detta kontrollerades även leksaker som inte uppfyllde de mekaniska och fysikaliska kraven på leksaker.

3.1 Marknadskontroll 2012: Fokus importörer

3.1.1 Ansvarsroller och rutiner för inköp

De allra flesta företag som Konsumentverket besökte under 2012 var importörer av leksaker från länder utanför EU (framförallt Kina). Importör var deras huvudsakliga ansvarsroll, men företagen var även distributörer för vissa kategorier av leksaker eller tillverkare för ett fåtal leksaker. En tredjedel av företagen köpte endast leksaker från länder inom EU och var alltså enbart distributörer.

Hälften av de besökta företagen hade under fem anställda och övriga mellan fem och femton anställda. En tredjedel av företagen var medlemmar i branschföreningen Leksaksbranschen. Företagens huvudsakliga kunder var leksaksbutiker, lågprisvaruhus, dagligvaruhandel och bokhandlare. Ett par företag uppgav att de säljer till försäljare på marknader och festivaler. De flesta av de besökta företagen uppgav att de litade på sina leverantörer och att de hade muntliga avtal eller inga avtal alls för att se till att de leksaker som de köpte var säkra. Det förekom att företagen tog varuprover med tillhörande teknisk dokumentation från sina leverantörer och granskade innan inköp skedde. Endast ett företag uppgav att man har skriftliga avtal. Inget företag utförde stickprovskontroller hos laboratorium av de levererade leksakerna. Dock uppgav några företag att mottagningskontroller avseende märkning och viss kvalité görs, medan vissa företag endast skickar vidare obrutna kartonger till sina kunder och litar på att dessa meddelar eventuella brister och fel.

Kännedomen om de nya reglerna var låg. Endast ett företag var insatt i de nya reglernas innebörd.

3.1.2 Konstaterade formella brister

9 av de granskade leksakerna var satta på marknaden innan den nya lagstiftningen trädde i kraft, det vill säga innan 20 juli 2011, varför den äldre lagstiftningen om leksakers säkerhet gällde för dessa leksaker.

Av 50 kontrollerade produkter var 7 stycken inte CE-märkta. Fem av dessa var felaktigt klassificerade som icke-leksaker. 2 av de 7 var inte leksaker. Av de CE-märkta produkterna var det en som inte var att klassificera som en leksak och var därför felaktigt CE-märkt. Nära hälften (19) av de granskade leksakerna var felklassificerade; antingen gällande att de inte var leksaker överhuvudtaget eller att de var leksaker som riktade sig till barn under 3 år.

Samtliga kontrollerade företag hade brister i varningar på något av de varuprov på leksaker som Konsumentverket granskade. En del brister härrör från den felaktiga klassificeringen angående om leksaken är till för barn under eller över 3 år. Konsumentverket kan konstatera en överanvändning av symbolen för åldersvarning, i form av en ledsen bebis som står för varningstexten ”inte lämplig för barn under 3 år”. En annan brist med varningsmärkningarna var att de i vissa fall var skrivna med så liten text att de inte gick att läsa.

18 av leksakerna hade brister i adressmärkningen. 7 av dessa uppfyllde inte heller den äldre lagstiftningens krav på adressmärkning.

Företagen fick mellan besök ett och två skicka in teknisk dokumentation för de granskade leksakerna. De dokument som krävdes in var EG-försäkran om överensstämmelse, provningsrapporter för aktuellt krav i standarden EN 71-1[4] samt EG-typintyg för vissa leksaker. Vid besök två gick Konsumentverket igenom dokumentationen tillsammans med företaget. Den mest förekommande bristen var att det inte gick att koppla dokumentationen till den aktuella leksaken, då identifieringsmärkning eller bild och beskrivning saknades eller inte stämde överens med leksaken. I flera fall redovisade inte de inskickade provningsrapporterna det Konsumentverket efterfrågade. Ett exempel är när Konsumentverket efterfrågat att leksaken ska uppfylla kapitel 5 i standarden och det inskickade provningsprotokollet visar att man inte provat leksaken enligt kapitel 5. Ingen förklaring till varför gavs. De EG-försäkran om överensstämmelse som Konsumentverket fick in var inte upprättade enligt mallen i bilaga 3 till Konsumentverkets föreskrifter. I ett fall begärde Konsumentverket in en del av säkerhetsbedömningen för en leksak. Företaget i fråga var tillverkare av den aktuella leksaken, men kunde inte uppvisas säkerhetsbedömningen då den inte fanns dokumenterad.

Det kan konstateras att företagen ofta skickade in mer dokumentation än vad som efterfrågades. Då Konsumentverket efterfrågade teknisk dokumentation avseende mekaniska och fysikaliska egenskaper (EN 71-1) så redovisades ofta även provningsrapporter för leksakers brännbarhet (EN 71-2), provningsrapporter för migration av vissa metaller (EN 71-3) och även dokumentation gällande Reach-förordningen (Förordning EG 1907/2006).

Vissa leksaker behöver ha EG-typintyg och sådant kunde inte uppvisas för någon av de leksaker som ingick i kontrollen.

[4] SS-EN 71–1:2011 Leksaker - säkerhetsregler, del 1: Mekaniska och fysikaliska egenskaper.

3.1.3 Konstaterade säkerhetsbrister

Under inhämtandet av varuprover upptäckte Konsumentverket att några av företagen tillhandahöll leksaker som inte uppfyllde de mekaniska och fysikaliska kraven på leksaker. Dessa säkerhetskrav är inte en del av den nya lagstiftningen, utan krav som funnits för leksaker en längre tid. Funna säkerhetsbrister var hos leksaker med sugkoppspilar, leksaker till små barn där smådelar lossnade, leksaker med små bollar, maracas som kan förväxlas som skallra, horisontellt stigande propellrar utan skyddsring, leksaker med höga ljud och slangbellor.

På leksakerna med sugkoppspilar var själva sugkopparna dåligt fästa på pilskaftet. Detta utgör en kvävningsrisk för barn. Standarden EN 71-1 punkt 4.17.1 d anger att sugkoppspilar ska sitta fast på skaftet och att skaftet ska vara av en viss längd (57 mm).

Leksakerna som riktade sig till små barn var bland annat en docka med mjuk kropp, där knapparna på dockans kläder lossnade samt en vindleksak där smådelar lossnade. Smådelar utgör en kvävningsrisk för barn under 3 år. Kapitel 5 i standard EN 71-1 anger de särskilda säkerhetskrav som ställs på leksaker till barn under 3 år.

En leksak levererades tillsammans med små bollar. Bollarna var inte luftgenomsläppliga och är därför inte undantagna från kravet i standard EN 71-1 punkt 4.22. Det finns särskilda krav när det gäller leksaker som är utformade som små bollar. Små bollar kan täppa till luftvägarna i den bakre delen av munnen, om barn stoppar dem i munnen. När bollar har en diameter mindre än 44,5 mm klassificeras de som ”små bollar” enligt standarden. Därför får leksaker som är avsedda för barn under 3 år inte innehålla små bollar på grund av kvävningsrisken. Den aktuella leksaken var avsedd för barn över 3 år och får därmed innehålla små bollar, men ska då förses med en varning som upplyser om kvävningsrisken. Denna varning kan lyda: ”Varning. Små bollar. Kvävningsrisk.” Varningen saknades på leksaken.

Om leksaker är utformade så att de kan förväxlas med skallror, ska de klassificeras som leksaker för barn som inte kan sitta utan stöd (cirka 10 månader gamla). Det innebär att en maracas, med dekorationer som kan vara tilltalande för små barn och som har ett skaft som är lätt att hålla i, ska uppfylla samtliga krav som gäller för skallror. Kraven för viss form och storlek på leksaker, som till exempel skaftet på en skallra, finns i standarden EN 71-1 punkt 5.8. Ett långt smalt skaft kan vara farligt för barn som inte kan sitta upp själva. Om ett barn ligger på rygg och stoppar skaftet i munnen och sedan vänder sig på mage, kan skaftet tryckas ned i luftvägarna och blockera dessa så att barnet inte kan andas. En annan risk är att skaftet kan utlösa kräkreflexen så att barnet kan kvävas av sina egna uppstötningar. Maracas av den typ som nämns ovan ska vara lika säker som en vanlig skallra. Det är inte tillåtet att förse en sådan maracas med en varning av typen: ”Detta är ingen skallra”.

Leksaker som har, eller utgör, horisontellt stigande propellrar och har oskyddade rotorblad kan orsaka ögonskador på barn. Standard EN 71-1 punkt 4.17.1 c anger att sådana leksaker ska ha en skyddsring runt om rotorbladen, för att få säljas.

Höga ljud i vissa leksaker begränsas av standard EN 71-1 punkt 4.20. Leksakerna det gäller räknas upp i samma punkt i standarden. Till exempel får ljuden inte överskrida 80 dB (A) (kontinuerligt ljud) för leksaker som används nära örat och 115 dB (C) (impulsljud) för många leksaker[5].

Slangbellor definieras under kategorin slungor och slangbågar, som är undantagna reglerna för leksakers säkerhet. Detta innebär att en slangbella inte får vara en CE-märkt leksak. Om slangbellan levereras tillsammans med en leksak ska den genomgå EG-typkontroll för att kunna vara CE-märkt.

3.2 Marknadskontroll 2013: Fokus stora distributörer

3.2.1 Ansvarsroller och rutiner för inköp

De företag Konsumentverket besökte under våren 2013 var i huvudsak distributörer av leksaker som hade försäljning av leksaker direkt till konsument. Distributörerna köpte sina leksaker till största del från Sverige, men även andra EU-länder.

Av de 6 besökta företagen hade alla egna butiker, ett företag hade endast internetbutik. De företag som har fysiska butiker har mellan 9 och 104 butiker i sin kedja. Ett av företagen har endast en butik. Hälften av företagen var medlemmar i branschföreningen Leksaksbranschen.

De flesta av de besökta företagen uppgav att de litar på sina leverantörer och att de har muntliga avtal för att se till att de leksaker som de köper är säkra. Hälften av företagen arbetade med skriftliga dokument i form av kravlistor som man gick igenom tillsammans med leverantörerna. Ett företag uppgav att man utförde stickprovskontroller av de levererade leksakerna hos tredje part. Ett företag uppger att de gör skillnad i avtal och kontroll om leksakerna kommer från Sverige eller utanför Sverige, där de ställer högre krav på leksaker från utlandet.

Viss kontroll av leksakerna sker vid mottagande hos två av företagen, medan leksakerna går direkt ut i butik hos andra. På frågan vilken kontroll av leksaker som görs innan de sätts ut i butiken var svaret från flera företag att ingen systematisk kontroll eller uppföljning av de ställda kraven utförs.

Samtliga företag var medvetna om att det hade kommit nya regler om leksakers säkerhet, men alla var inte medvetna om vad det innebar för dem.

[5] Observera att ljudkraven för leksaker är ändrade från att omfatta *vissa* leksaker till att omfatta *alla* leksaker i den nyare version av standarden EN 71-1:2011+A2:2013

3.2.2 Konstaterade formella brister

Vid denna kontroll lade Konsumentverket särskilt fokus på att kontrollera EG-försäkran om överensstämmelse för leksakerna. Vanligaste bristerna var:

- att det inte gick att koppla ihop EG-försäkran om överensstämmelse med den aktuella leksaken
- att EG-försäkran om överensstämmelse saknade både identifieringsmärkning och en färgbild som är så tydlig att det går att spåra leksaken
- att EG-försäkran om överensstämmelse inte innehöll en beskrivning av leksaken

En EG-försäkran om överensstämmelse ska följa den mall som finns i bilaga 3 till Konsumentverkets föreskrifter. Detta framgår av 14 § 2 st leksakslagen och Konsumentverkets föreskrifter 4 kapitlet 13 § 1 st. Ingen av de EG-försäkran om överensstämmelse som Konsumentverket fick in, uppfyllde samtliga krav som ställs genom bilaga 3 till Konsumentverkets föreskrifter. En vanlig brist angående upprättandet av EG-försäkran av överensstämmelse var att man under punkt 5, där relevant harmoniserad gemenskapslagstiftning ska redovisas, även redovisade annan lagstiftning som till exempel Reach. Under denna punkt ska hänvisningar till direktivet om leksakers säkerhet och annan relevant harmoniserad EU-lagstiftning anges. Annan relevant harmoniserad EU-lagstiftning innebär i det här fallet de direktiv som innehåller bestämmelser om CE-märkning t.ex. elektromagnetisk kompatibilitet (EMC) för elektriska leksaker. Annan lagstiftning ska redovisas under punkt 8 ”ytterligare information”.

Även CE-märkningen kontrollerades. Av de 27 kontrollerade produkterna var det tre som inte var CE-märkta. Två av dessa var inte att klassificera som leksaker och en produkt var att klassificera som en leksak, men saknade CE-märke. I kontrollen uppdagades ett fall där företaget menade att en viss produkt inte var en leksak. Produkten bar ett CE-märke. Företaget visste inte mot vilken lagstiftning produkten var CE-märkt. När kontroll av CE-märkning görs vid inköp av produkter bör inköparen kontrollera mot vilka regler produkten är CE-märkt. Detta ska framgå av EG-försäkran om överensstämmelse för produkten.

I flertalet fall i kontrollen hade distributören begärt in dokumentation från sina leverantörer innan inköp skedde. När distributören har fått dokumentationen har denna inte kontrollerat att dokumentationen visar att leksaken uppfyller lagstiftningens krav eller ens går att koppla till leksaken i fråga.

3.2.3 Säkerhetsbrister på leksaker

I kontrollen upptäckte Konsumentverket att några av företagen tillhandahöll leksaker som inte uppfyllde de mekaniska och fysikaliska kraven på leksaker.

Dessa säkerhetskrav är inte en del av den nya lagstiftningen utan krav som funnits för leksaker en längre tid. Funna säkerhetsbrister var leksaker med små bollar och en leksak där åtkomst till knappcellsbatterier lätt gavs.

De bollar som hörde till leksaken var inte luftgenomsläppliga och är därför inte undantagna från kravet i standard EN 71-1 punkt 4.22. Det finns särskilda krav när det gäller leksaker som är utformade som små bollar. Små bollar kan täppa till luftvägarna i den bakre delen av munnen om barn stoppar dem i munnen. När bollar har en diameter mindre än 44,5 mm klassificeras de som ”små bollar”. Därför får leksaker som är avsedda för barn under 3 år inte innehålla små bollar på grund av kvävningsrisken. Den aktuella leksaken var avsedd för barn över 3 år och får därmed innehålla små bollar, men ska då förses med en varning som upplyser om kvävningsrisken. Denna varning kan lyda: ”Varning. Små bollar. Kvävningsrisk.” Varningen saknades på leksaken.

Leksaken där åtkomst till knappcellsbatterier kunde ges, var ett slags mjukdjur som lätt kunde öppnas och åtkomst till batteridosan gavs. Batteridosans lucka kunde lätt tas bort och åtkomst till tre knappcellsbatterier gavs. Ett mjukdjur är en leksak till barn under 3 år. Batteridosans lucka i leksaker till barn under 3 år ska inte gå att öppna utan verktyg enligt standard EN 62115 punkt 14.7. Denna leksak stoppade Kemikalieinspektionen försäljningen av på grund av att den hade brister enligt RoHS-direktivet (2002/95/EG).

4. Slutsatser

En stor del av tillverkningen av leksaker sker i Asien. Under företagsbesöken framkom det att ett vanligt sätt att köpa in leksaker är via handelshus eller så kallade traders, som i sin tur har kontakter med olika fabriker. Den som handlar genom ett handelshus eller en trader får därför ofta inte kontakt direkt med tillverkaren. Detta kan försvåra kravställandet och kommunikationen mellan kunden och tillverkaren.

Att handla via handelshus borde inte utgöra ett hinder för att endast tillhanda-hålla säkra leksaker. Ett stort ansvar ligger på de ekonomiska aktörerna att kontrollera de leksaker de får levererat till sig och ställa krav på att leksakerna uppfyller gällande krav. Då det vid besöken hos företagen framkom att flera företag har dålig kännedom om reglerna för leksaker, försvåras givetvis kravställandet på leverantörerna.

Många företag kände inte heller till vilket ansvar de har beroende på om de tillverkar, importerar eller har köpt leksaken på den inre marknaden. Man kände till att det är en skillnad avseende ansvar och ansåg att tillverkaren borde ha störst ansvar. Genom att ha större kunskap om sitt eget och andra aktörers ansvar i leveranskedjan torde kravställandet mellan aktörerna underlättas.

Leksaker är produkter som är hårt reglerade. Med den stora mängden regler som gäller för leksakers bör det på varje företag finnas ett system för att ställa krav och kommunicera med leverantörer. Många företag saknar sådana system.

De leksaker som Konsumentverket granskat visar att det fortfarande finns leksaker på den svenska marknaden som inte uppfyller gällande säkerhetskrav på leksaker. Detta trots att kraven funnits under många år. En fortsatt marknadskontroll av säkerheten av leksaker är därför nödvändig, både för att få bort farliga leksaker från marknaden och för att sprida information till företag.

5. Råd till företag

Nedan listas vanliga brister i marknadskontrollen och var det finns mer information.

Spårbarhet

För flertalet av de leksaker Konsumentverket granskade gick det inte att koppla ihop den inskickade tekniska dokumentationen med den aktuella leksaken. Leksaker ska kunna identifieras genom till exempel serienummer eller annan identifieringsmärkning. Numret ska återfinnas på dokumentationen som är kopplad till leksaken så att överensstämmelse med säkerhetskraven kan styrkas. Även adresser till tillverkare och importör är en del av spårbarheten och ska finnas på leksaken. Importörer och distributörer ska kontrollera att tillverkaren försett leksaken med identitetsmärkning och adress.

CE-märkning

Flertalet av de varuprov Konsumentverket granskade hade CE-märkning med fel proportioner. Den ska vara minst 5 mm hög och med rätt proportioner, vara synlig, lätt läsbar och beständig. Ett felaktigt CE-märke kan indikera att leksaken inte uppfyller gällande krav. Det är bara tillverkaren, eller tillverkarens representant, som får CE-märka en leksak. CE-märket ska symbolisera att alla krav för leksakers säkerhet är uppfyllda. Importörer eller distributörer ska se till att tillverkaren har försett leksaken med korrekt CE-märkning. Rätt proportioner på CE-märket finns i bilaga II till EU-förordning 765/2008 som finns på:
www.konsumentverket.se/foretag/leksaker Klicka på CE-märkning.

EG-försäkran om överensstämmelse

En EG-försäkran om överensstämmelse ska följa den mall som finns i bilaga 3 till Konsumentverkets föreskrifter om säkra leksaker (KOVFS 2011:5). Detta krav, att EG-försäkran om överensstämmelse ska följa denna mall, finns i 14 § 2 st lag om leksakers säkerhet (2011:579) och Konsumentverkets föreskrifter 4 kapitlet 13 § 1 st. Innan inköp sker bör det inte bara kontrolleras att en EG-försäkran om överensstämmelse finns, utan även att den innehåller rätt information och går att koppla ihop med leksaken. Mer information om EG-försäkran om överensstämmelse och vad den ska innehålla finns på:
www.konsumentverket.se/foretag/leksaker Klicka på EG-försäkran om överenstämmelse.

Åldersvarning

Konsumentverket kan konstatera en frekvent överanvändning av symbolen för åldersvarning. Symbolen är i form av en ledsen bebis som står för varningstexten: ”Inte lämplig för barn under 3 år”. En överanvändning av denna varning riskerar att urvattna varningsmärkningen. Märkningen fanns bland annat på leksaker som var helgjutna i plast och inte hade några smådelar som kunde lossna och på dockor med mjuka kroppar som riktar sig till små barn. Enligt Konsumentverkets föreskrifter får leksaker inte förses med varningar

som motsäger leksakens avsedda användning med utgångspunkt från leksakens funktion, storlek och egenskaper. Exempelvis får inte mjukdjur eller annan leksak, som har ett lekvärde för barn under 3 år, märkas med ”Varning. Inte lämplig för barn under 3 år”. Den här sortens leksaker måste alltid uppfylla alla krav för leksaker till små barn. För att veta om en leksak riktar sig till barn under 3 år eller ej och för att kunna ställa rätt krav på sina leverantörer angående åldersmärkningen, kan Europeiska kommissionens vägledningsdokument[6] användas. Dokumentet och andra vägledningsdokument från Europeiska kommissionen finns på:
www.konsumentverket.se/foretag/leksaker Klicka på Vägledningar och guider.

Om en leksak innehåller smådelar och inte är lämplig för barn under 3 år ska varningar däremot finnas. Då kan symbolen i form av piktogrammet i standard EN 71-1 punkt 7.2 användas. Piktogrammet, med rätt proportioner och utformning, finns att ladda ner på:
www.konsumentverket.se/foretag/leksaker Klicka på Varningstexter.

Kontroll av dokumentation
Om man som ekonomisk aktör begär in dokumentation från en aktör tidigare i leveranskedjan, bör man gå igenom denna och se att den visar att leksaken uppfyller lagstiftningens krav. På så sätt har man säkerställt att man tillhandahåller leksaker som uppfyller lagstiftningen.

Kontroll av leverans
Flera företag i kontrollen uppgav att man inte kontrollerade leksakerna man fick från sin leverantör, utan leksakerna i flera fall gick direkt ut i butik eller i obruten kartong vidare till kunder. Eftersom alla ekonomiska aktörer har ett ansvar för att endast tillhandahålla leksaker som uppfyller lagstiftningen, bör en kontroll av leksakerna göras innan de tillhandahålls konsumenter. På så sätt kan felaktigheter i en leverans snabbt upptäckas och åtgärdas.

Mer information
Information om leksaker på Konsumentverkets hemsida:
www.konsumentverket.se/foretag/leksaker

Information om leksaker på Kemikalieinspektionens hemsida:
http://www.kemi.se/sv/Innehall/Fragor-i-fokus/Leksaker/

Information om leksaker på Elsäkerhetsverkets hemsida:
http://www.elsakerhetsverket.se/sv/Produktsakerhet/Produkter/Tillsyn-av-leksaker-/

[6] Guidance document No. 11 on the application of the directive on the safety of toys (88/3778/EEC) Toys intended for children above and under 36 months.

Konsumentverket, Box 48, 651 02 Karlstad. Telefon: 0771-42 33 00. konsumentverket.se